

СУЧАСНИЙ СТАН ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

І.А.ХОРОЛЬСЬКА

науковий співробітник

Миколаївський науково-дослідний центр

продуктивності агропромислового комплексу

Розглянуто сучасний стан та проаналізовано ефективність виробництва молока в Україні та Миколаївській області.

Ключові слова: ринок молока, динаміка обсягу виробництва молока, поголів'я корів, продуктивність корів.

Постановка проблеми. Молочна промисловість України – одна з провідних галузей АПК, від розвитку якої залежить не тільки добробут населення, а й зниження рівня соціальної напруги [1]. Молочна галузь посідає важливе місце в економіці будь-якої держави та забезпеченні населення продуктами харчування першої необхідності. Молочні продукти мають вагоме значення для забезпечення здоров'я населення. Продукт, створений природою, містить у своєму складі практично все, що необхідно організму людини. Разом із тим важливою проблемою розвитку молочного ринку є сировинна база.

Проблема формування та розвитку ринку молока відзначається багатограним характером і потребує детального дослідження з урахуванням регіональних особливостей. Вирішення такої ускладнюється зі зміною форм власності та господарювання, структури виробництва і каналів збуту продукції. Недостатньо дослідженими залишаються питання оцінки негативних явищ і процесів при формуванні та розвитку ринку молока і молочної продукції, впливу на ефективність його функціонування організаційно-економічних і правових важелів, які формують конкурентоспроможне виробництво молочної продукції, а також попит та рівень споживання.

При цьому потрібно не лише провести дослідження ефективності виробництва молока, а й глибоко проаналізувати тенденції розвитку молочної галузі та визначити основні напрями підвищення її економічної ефективності.

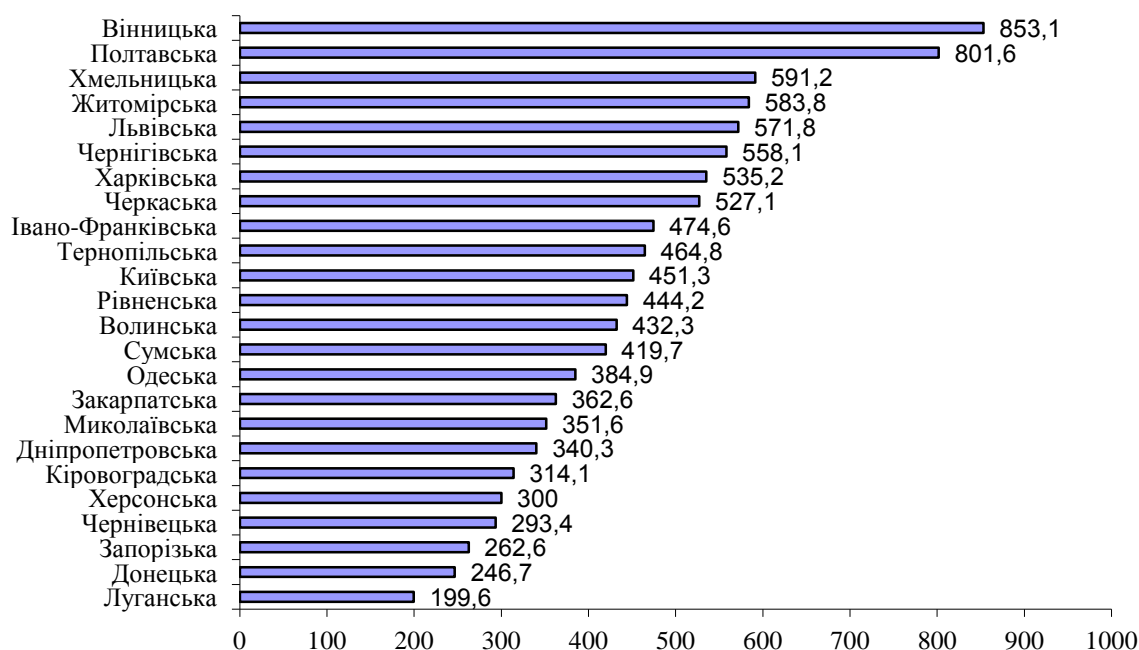
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання формування і розвитку ринку молока знайшли втілення у наукових працях П. С. Березівського, В. І. Бойко, В. О. Шкільова та інших учених. Разом із тим необхідність комплексного підходу до вирішення проблеми ефективного функціонування ринку молока на сучасному етапі реформування економіки, її загальнодержавна значимість зумовили вибір дослідження. Економічні важелі, що впливають на підвищення ефективності виробництва молока і розвитку галузі, потребують подальшого вивчення і вдосконалення.

Мета дослідження – розглянути сучасний стан та проаналізувати тенденції розвитку ефективності виробництва молока в Україні та на Миколаївщині.

Виклад основного матеріалу. На початку 90-х років минулого століття Україні належало одне з провідних місць у світі серед країн – виробників молока. У 1996 р. за обсягами його виробництва Україна посідала сьоме місце (3,4 %), поступаючись лише перед США, Росією, Індією, Францією, та Бразилією. Однак останніми роками у молочній галузі України склалася кризова ситуація через економічно необґрунтовані реформи на селі, які призвели до суттєвого зменшення поголів'я корів, валового виробництва молока і споживання молочних продуктів на душу населення [2].

На Миколаївську область припадає лише 3,3 % загальнодержавного валового виробництва і молока сімнадцяте місце з валового виробництва молока в Україні (рис. 1).

За три роки, а саме з 2014-го по 2016 р., Миколаївська область по валовому виробництву молока в усіх категоріях господарств піднялася з сімнадцятого до шістнадцятого місця в Україні. Але частка виробництва молока в Миколаївській області від загальнодержавного валового виробництва за цей період залишилася незмінною – 3,3 %. Це сталося за рахунок більш високих темпів скорочення валового виробництва молока по Україні в цілому, ніж окремо по Миколаївській області. У 2016 році виробництво молока в Миколаївській області порівняно з 2014 р. скоротилося на 7,5 %.

Рис. 1. Середнє валове виробництво молока в усіх категоріях господарств за 2014-2016 рр., тис. т

Статистичні дані свідчать, що за останні три роки в Україні сформувалася стійка тенденція до спаду обсягів валового виробництва молока в господарствах населення. За цей

період його виробництво скоротилося на 10,4 %, що становить 890,7 тис. т молока. В сільськогосподарських підприємствах, навпаки, спостерігається зростання валового виробництва молока. З 2014-го по 2016 р. валове виробництво молока у сільськогосподарських підприємствах збільшилося на 1,6 %, або на 42,2 тис. т молока. Внаслідок дещо вищих темпів спаду обсягів виробництва молока в господарствах населення, ніж темпів приросту молока на сільськогосподарських підприємствах, в Україні простежується тенденція спаду валового виробництва молока в усіх категоріях господарств (табл. 1). Так, з 2014-го по 2016 р. валове виробництво молока по Україні в усіх категоріях господарств скоротилося на 848,5 тис. т, або на 7,6 %. Як основну причину зменшення валового виробництва молока в Україні слід вказати зниження поголів'я корів, яке спостерігається як у господарствах населення, так і в сільськогосподарських підприємствах. За три роки поголів'я корів в Україні скоротилося на 257,3 тис. голів (10,9 %), у тому числі в сільськогосподарських підприємствах – на 48,3 тис. голів (9,1 %) і в господарствах населення – на 209 тис. голів (11,4 %). При цьому продуктивність корів по Україні з 2014-го по 2016 р., навпаки, зростала. В сільськогосподарських підприємствах продуктивність корів (середній надій молока від корови, яка була на початок року) зросла на 18,8 %, у господарствах населення – на 2,9 %, в усіх категоріях господарств – на 4,4 %.

Таблиця 1

Виробництво молока в усіх категоріях господарств України

Показник	2014 р.			2015 р.			2016 р.		
	усі категорії господарств	сільськогосподарські підприємств	господарств а населення	усі категорії господарств	сільськогосподарські підприємств	господарств а населення	усі категорії господарств	сільськогосподарські підприємств	господарств а населення
Валове виробництво молока, тис. тон	11132,8	2647,5	8485,3	10615,4	2669,2	7946,2	10381,5	2705,6	7675,9
Поголів'я корів, тис. голів на 1 січня	2508,8	565,4	1943,4	2262,7	529,2	1773,5	2166,6	505,1	1624,3
Продуктивність корів (середній надій молока від корови, яка була на початок року), кг	4508	5027	4363	4644	5352	4437	4735	5643	4473

Основне виробництво молока на Україні сконцентровано в господарствах населення – 75,1 %, тоді як на сільськогосподарські підприємства припадає лише 24,9 % валового

виробництва молока. Разом із тим, за вищих темпів росту продуктивності корів та дещо нижчих темпів скорочення поголів'я корів у сільськогосподарських підприємствах, ніж у господарствах населення, валове виробництво молока у сільськогосподарських підприємствах збільшилося від 23,7 % у 2014 р. до 26,1 % у 2016 р.

У Миколаївській області на господарства населення припадає 89,0 % валового виробництва молока, а на сільськогосподарські підприємства лише 11,0 % (у середньому за 2014 – 2016 рр.). Валове виробництво молока у сільськогосподарських підприємствах за три роки збільшилося від 10,3 % у 2014 р. до 11,8 % у 2016 р. (табл. 2).

Таблиця 2

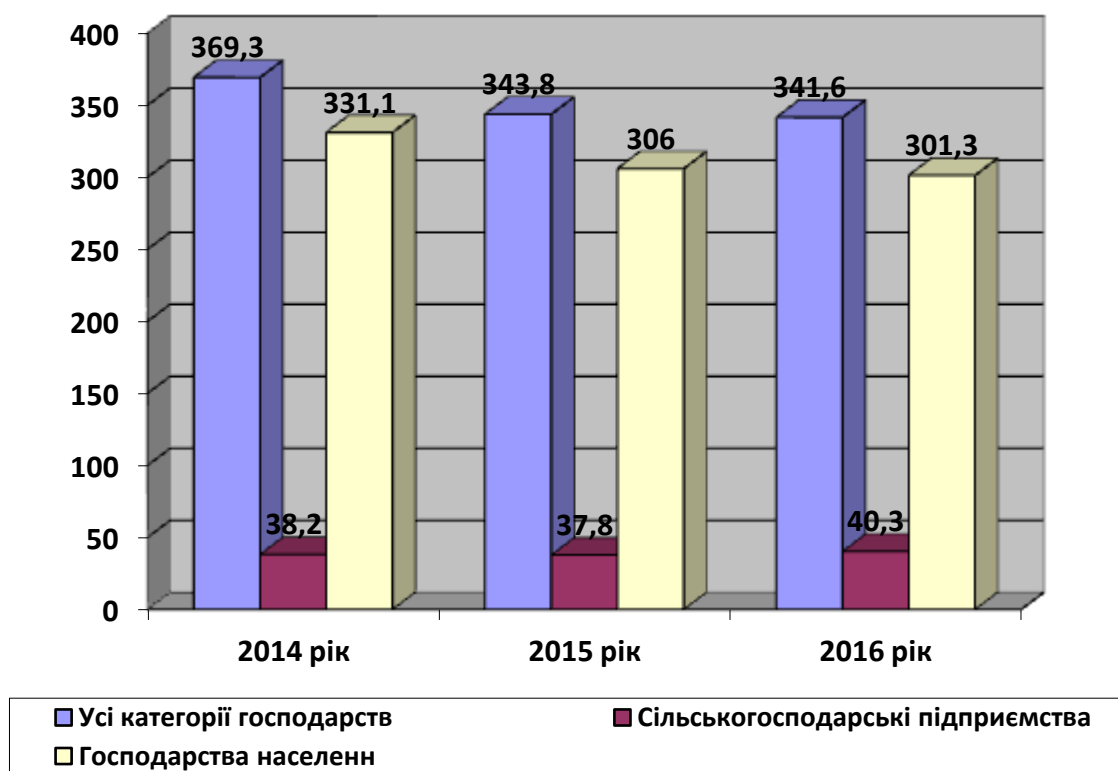
Виробництво молока в усіх категоріях господарств Миколаївської області

Показник	2014 р.			2015 р.			2016 р.		
	усі категорії господарств	сільськогосподарські підприємства	господарства населення	усі категорії господарств	сільськогосподарські підприємства	господарства населення	усі категорії господарств	сільськогосподарські підприємства	господарства населення
Валове виробництво молока, тис. тон	369,3	38,2	331,1	343,8	37,8	306	341,6	40,3	301,3
Поголів'я корів, тис. голів (на кінець року)	87,3	7,9	79,4	80	7,5	72,5	77,8	6,7	71,1
Продуктивність корів (середній надій молока від корови, яка була на початок року), кг	4135	4490	4098	4110	4780	3854	4208	5435	4156

За останні три роки в Миколаївській області, як і в Україні, сформувалася стійка тенденція до спаду обсягів валового виробництва молока в господарствах населення. За цей період його виробництво скоротилося на 9,0 %, що становить 29,8 тис. т молока. У сільськогосподарських підприємствах області, навпаки, відбулося зростання валового виробництва молока. З 2014-го по 2016 р., валове виробництво молока у сільськогосподарських підприємствах збільшилося на 5,5 %, або на 2,1 тис. т молока. Внаслідок вищих темпів спаду обсягів виробництва молока в господарствах населення, ніж темпів приросту молока в сільськогосподарських підприємствах, у Миколаївській області простежується тенденція спаду валового виробництва молока в усіх категоріях господарств. Так, з 2014-го по 2016 р. валове виробництво молока в усіх категоріях господарств

скоротилося на 27,7 тис. т, або на 7,5 %. Як загалом в Україні, основна причина зменшення валового виробництва молока в Миколаївській області – це зниження поголів'я корів. Воно спостерігається як у господарствах населення, так і в сільськогосподарських підприємствах. З 2014-го по 2016 р. поголів'я корів у Миколаївській області скоротилося на 9,5 тис. голів (10,9 %), у тому числі в сільськогосподарських підприємствах – на 1,2 тис. голів (15,2 %) і в господарствах населення – на 8,3 тис. голів (10,5 %). Продуктивність корів по Миколаївській області з 2014-го по 2016 р., навпаки зростала. В сільськогосподарських підприємствах продуктивність корів (середній надій молока від корови, яка була на початок року) зросла на 21,0 %, у господарствах населення – на 1,4 %, в усіх категоріях господарств – на 1,8 %.

(рис. 2).

Рис. 2. Виробництво молока в Миколаївській області, тис. т

У сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області в середньому за три роки (2014 – 2016 рр.) утримувалося лише 9,0 % від загального поголів'я корів у Миколаївській області. При цьому в шести з дев'ятнадцяти районів: Арбузинському, Очаківському, Новобузькому, Вітовському, Доманівському і Миколаївському сконцентровано 69,7 % від загального поголів'я корів, тоді як у чотирьох районах області: Веселинівському, Врадіївському, Казанківському і Снігурівському у сільськогосподарських підприємствах утримувалося менше 50 голів корів (табл. 3). Слід зазначити, що в Снігурівському районі корови на кінець року були лише у 2014 році. Найбільше поголів'я

корів у Миколаївській області знаходилося в Арбузинському районі – 25,6 %, Очаківському – 13,2, Новобузькому – 7,9, Вітовському – 7,9, Доманівському – 7,6 і Миколаївському – 7,5 % у середньому за три роки. За три роки поголів'я корів збільшилося в шести із дев'ятнадцяти районах Миколаївської області.

Таблиця 3

Питома вага та місце районів Миколаївській області за чисельністю поголів'я корів у сільськогосподарських підприємствах (на кінець року)

Область, місто, район	2014 рік		2015 рік		2016 рік		У середньому за 2014 – 2016 роки			2016 рік до 2014 року, %
	поголов'я, голів	питома вага, %	поголов'я, голів	питома вага, %	поголов'я, голів	питома вага, %	поголов'я, голів	питома вага, %	місце району	
Миколаївська	7,9	100	7,4	100	6,7	100	7,3	100		85,0
Миколаїв					0,0*	0,1	0,0*	0,0		
Первомайськ	0,0*	0,1	0,0*	0,0			0,0*	0,0		
Арбузинський	1,8	22,3	1,9	25,8	2,0	29,2	1,9	25,6	1	111,3
Баштанський	0,4	4,6	0,3	4,7	0,3	5,0	0,3	4,8	7	91,3
Березанський	0,4	4,9	0,3	4,4	0,2	3,7	0,3	4,3	8	63,6
Березнегуватський	0,2	2,0	0,1	1,6	0,1	1,4	0,1	1,7	15	57,9
Братський	0,3	3,7	0,3	4,2	0,3	4,9	0,3	4,2	9	113,0
Веселинівський	0,0*	0,4	0,0*	0,4	0,0*	0,4	0,0*	0,4	16	89,7
Вітовський	0,6	7,6	0,6	8,1	0,5	8,2	0,6	7,9	4	91,0
Вознесенський	0,2	2,9	0,2	2,5	0,1	1,3	0,2	2,3	14	38,2
Врадіївський	0,0*	0,2	0,0*	0,3	0,0*	0,3	0,0*	0,2	17	106,3
Доманівський	0,6	7,0	0,6	7,5	0,6	8,4	0,6	7,6	5	102,7
Єланецький	0,2	3,1	0,2	3,0	0,2	2,2	0,2	2,8	11	61,6
Казанківський	0,0*	0,3	0,0*	0,1	0,0*	0,1	0,0*	0,2	18	37,5
Кривоозерський	0,2	2,3	0,2	2,6	0,2	2,9	0,2	2,6	12	109,5
Миколаївський	0,6	7,2	0,6	7,8	0,5	7,4	0,5	7,5	6	87,2
Новобузький	0,9	11,3	0,5	7,0	0,3	5,0	0,6	7,9	3	37,8
Новоодеський	0,3	4,1	0,3	4,2	0,3	4,3	0,3	4,2	10	89,7
Очаківський	1,1	13,6	1,0	13,2	0,9	12,6	1,0	13,2	2	78,9
Первомайський	0,2	2,1	0,2	2,7	0,2	2,5	0,2	2,4	13	100,6
Снігурівський	0,0*	0,3						0,0*	19	

0,0* – поголів'я менше ніж 50 голів.

Найбільші обсяги виробництва молока на сільськогосподарських підприємствах за 2014 -2016 рр. відзначено в двох районах Миколаївської області: Арбузинському – 45,1 % і Очаківському – 15,2 % від загального виробництва молока. На інші сімнадцять районів

Миколаївської області припадало лише 39,7 % від валового виробництва молока області (табл. 4).

Таблиця 4

Виробництво молока в сільськогосподарських підприємствах Миколаївській області, т

Область, місто, район	2014 рік	2015 рік	2016 рік	У середньому за 2014 – 2016 роки		2016 рік до 2014 року	
				т	питома вага, %	+/-	%
Миколаївська	38207	37793	40291	38764	100,2	2084	105,5
Миколаїв	1		25	13	0,0	24	2500,0
Первомайськ	6	6		6	0,0	-6	0,0
Арбузинський	15981	17200	19302	17494	45,1	3321	120,8
Баштанський	799	631	688	706	1,8	-111	86,1
Березанський	1017	855	778	883	2,3	-239	76,5
Березнегуватський	401	317	277	332	0,9	-124	69,1
Братський	1216	992	1137	1115	2,9	-79	93,5
Веселинівський	43	41	31	38	0,1	-12	72,1
Вітовський	1595	1518	1575	1563	4,0	-20	98,7
Вознесенський	669	523	268	487	1,3	-401	40,1
Врадіївський	67	41	48	52	0,1	-19	71,6
Доманівський	2260	2633	2810	2568	6,6	550	124,3
Єланецький	1021	926	802	916	2,4	-219	78,6
Казанківський	65	20	21	35	0,1	-44	32,3
Кривоозерський	1051	992	1040	1028	2,7	-11	99,0
Миколаївський	1929	1678	1476	1694	4,4	-453	76,5
Новобузький	2503	2149	1798	2150	5,5	-705	71,8
Новоодеський	820	747	701	756	2,0	-119	85,5
Очаківський	5761	5558	6394	5904	15,2	633	111,0
Первомайський	818	940	1120	959	2,5	302	136,9
Снігурівський	184	26		105	0,3		

За три роки лише чотири райони Миколаївської області збільшили валове виробництво молока на сільськогосподарських підприємствах: Арбузинський на 3321 т (20,8 %), Очаківський – 633 т (11,0 %), Доманівський – 550 т (24,3 %), Первомайський – 302 т (36,9 %). Саме в цих районах продуктивність корів була найвищою. Так, у середньому за три роки (2014 – 2016 рр.) продуктивність корів в Арбузинському районі досягла 9607 кг, Очаківському – 5696, Доманівському – 4694, Первомайському – 5217 кг. У 2014 році лише в трьох районах області надій молока від однієї корови перевищував 5000 кг, а саме: в Арбузинському – 8963 кг, Кривоозерському – 6569, Очаківському – 5409 кг. У 2016 р. таких районів було вже п'ять: в

Арбузинському – 10106 кг, Кривоозерському – 5474, Очаківському – 6518, Доманівському – 5054, Первомайському – 5545 кг. Також у 2016 році в трьох районах: Братському, Єланецькому та Новобузькому продуктивність корів у сільськогосподарських підприємствах знаходилася в межах від 3000 до 5000 кг молока, в семи районах: Березанському, Березнегуватському, Вітовському, Врадіївському, Казанківському, Миколаївському та Новоодеському – в межах від 2000 до 3000 кг молока. При цьому в трьох районах: Баштанському, Веселинівському, та Вознесенському продуктивність корів на сільськогосподарських підприємствах у 2016 р. не перевищувала 2000 кг молока (табл. 5).

Таблиця 5

Продуктивність корів в сільськогосподарських підприємствах Миколаївській області

(надій молока від однієї корови, яка була на початок року), кг

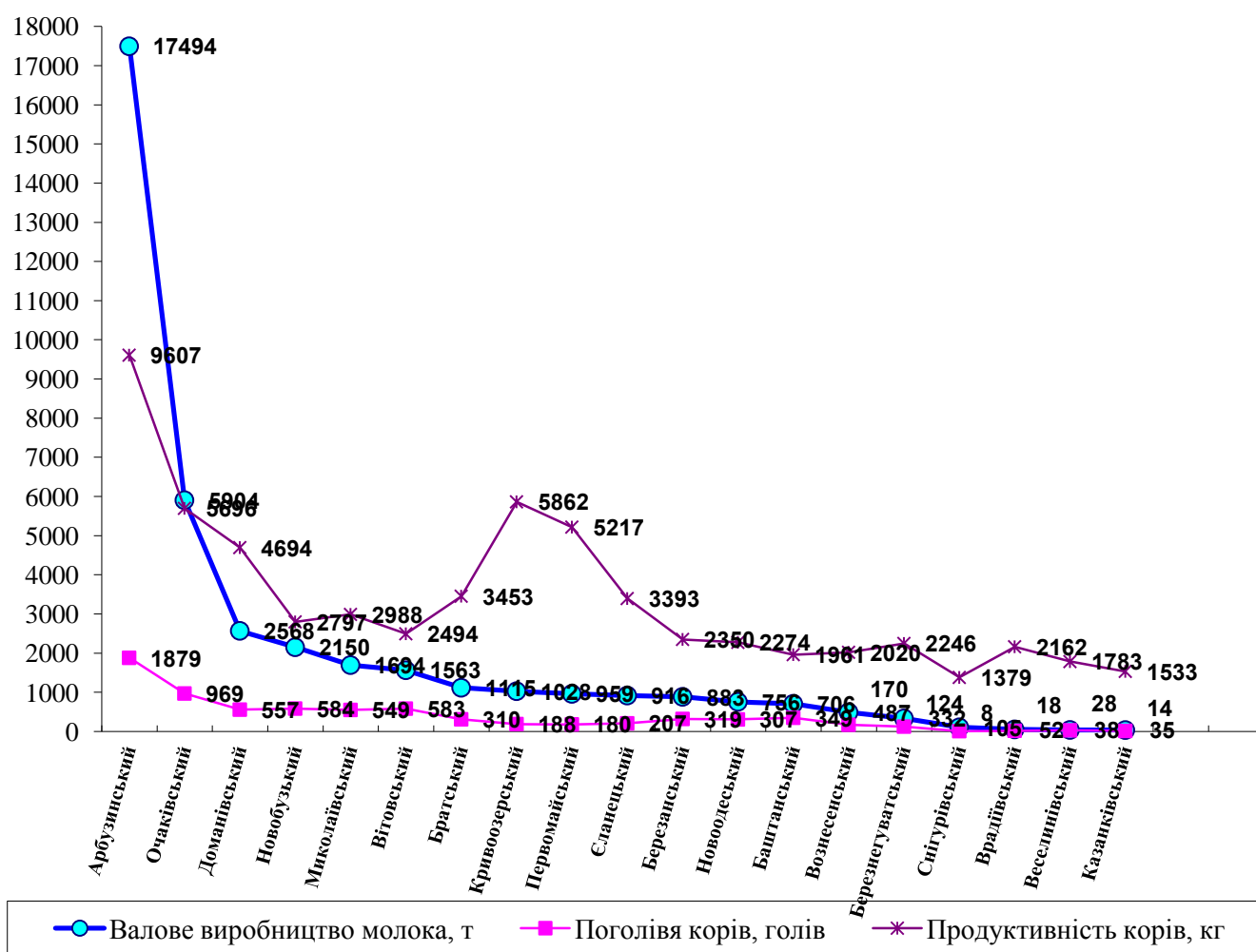
Область, район	2014 рік	2015 рік	2016 рік	У середньому за 2014 – 2016 рр.	2016 р. до 2014 р.	
					+/-	%
Миколаївська	4490	4780	5435	4902	945	121,0
Арбузинський	8963	9751	10106	9607	1143	112,8
Баштанський	2183	1724	1977	1961	-206	90,6
Березанський	2433	2209	2409	2350	-24	99,0
Березнегуватський	2475	1994	2270	2246	-205	91,7
Братський	3269	3397	3692	3453	423	112,9
Веселинівський	2867	1414	1069	1783	-1798	37,3
Вітовський	2328	2517	2638	2494	310	113,3
Вознесенський	2381	2245	1433	2020	-948	60,2
Врадіївський	1523	2563	2400	2162	877	157,6
Доманівський	4240	4787	5054	4694	814	119,2
Єланецький	2836	3780	3564	3393	728	125,7
Казанківський	1140	833	2625	1533	1485	230,3
Кривоозерський	6569	5542	5474	5862	-1095	83,3
Миколаївський	3463	2934	2567	2988	-896	74,1
Новобузький	2523	2404	3464	2797	941	137,3
Новоодеський	2240	2327	2254	2274	14	100,6
Очаківський	5409	5161	6518	5696	1109	120,5
Первомайський	4544	5562	5545	5217	1001	122,0
Снігурівський	1628	1130		1379		

Загалом у 2016 р. порівняно з 2014 р. продуктивність корів збільшилася в одинадцяти районах Миколаївської області: в Арбузинському – на 12,8 %, Братському – 12,9, Вітовському – 13,3, Врадіївському – 57,6, Доманівському – 19,2, Єланецькому – на 25,7 %,

Казанківському – у 2,3 раза, Новобузькому на 37,3 %, Новоодеському – 0,6, Очаківському – 20,5, Первомайському – на 22,0 %. У семи районах області продуктивність корів зменшилася: в Баштанському – на 9,4 %, Березанському – 1,0, Березнегуватському – 8,3, Веселинівському – 62,7, Вознесенському – 39,8, Кривоозерському – 16,7, Миколаївському – на 25,9 %.

Наведений нижче графік наглядно відображає залежність валового виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області від наявного поголів'я та продуктивності корів. (рис. 3). Тут можна спостерігати, що в районах із високою продуктивністю, тварин поголів'я корів вище, ніж у районах з низькою продуктивністю останніх.

Рис. 3. Залежність валового виробництва молока на сільськогосподарських підприємствах від наявності поголів'я та продуктивності корів

Причина зменшення поголів'я корів за останні роки криється у збитковості виробництва молока на більшості сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області. Тому для скорочення суми збитків керівництво підприємств зазвичай вибирає найпростіший шлях, а саме скороченню поголів'я тварин на своїх підприємствах. У свою

чергу негативним наслідком такого вибору є скорочення робочих місць на селі. За останні три роки рівень рентабельності виробництва молока на сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області зріс від 5,9 % у 2014 році до 18,3 % у 2016 р., Проте відбулося це в основному за рахунок двох великих (за поголів'ям корів) підприємств в Арбузинському і Очаківському районах області, в яких на належному рівні ведеться племінна робота, використовується високопродуктивна новітня техніка та застосовуються прогресивні технології ведення галузі тваринництва.

Висновки. За проведеним аналізом, протягом 2014-2016 рр. саме скорочення поголів'я дійного стада виступає головним фактором зменшення валового виробництва молока в Миколаївській області. Для підвищення рівня його виробництва необхідно впроваджувати новітні технології утримання тварин, вести на належному рівні племінну роботу та постійно поліпшувати кормову базу. Крім цього, застосування податкової системи й основних принципів цінової політики, збалансування виробництва та реалізації сприятимуть налагодженню процесу відновлення та розвитку молочної галузі.

Розвиток молочної галузі і підвищення рівня економічної ефективності виробництва молока можна здійснити за комплексного підходу до вирішення питань, спрямованих на збільшення поголів'я корів та поліпшення їх якісного складу в підприємствах різних форм власності за рахунок цілеспрямованої інвестиційної та інноваційної політики як на державному, так і регіональному рівнях.

Список літератури

1. Методичні положення та норми продуктивності у виробництві молочних продуктів / В. В. Вітвіцький, Г. Т. Шкурін, В. І. Ковальчук та ін. Київ : НДІ «Укראгропромпродуктивність», 2005. 468 с.

2. Демчак І. М., Микитюк Д. М., Чижевський О. Л. Перспективи розвитку та підвищення ефективності галузі молочного скотарства України. *Продуктивність агропромислового виробництва*. 2012. № 21. С. 3–10.

3. Тенденції розвитку галузі тваринництва та ринків м'ясо-молочної продукції України (грудень 2014 року) / І. М. Демчак, Д. М. Микитюк, В. О. Завалевська та ін. Київ : НДІ «Укראгропромпродуктивність», 2014. 66 с.

4. Тенденції розвитку галузі тваринництва та ринків м'ясо-молочної продукції України (грудень 2015 року) / І. М. Демчак, Д. М. Микитюк, Г. В. Трофімова, І. В. Свиноус та ін. Київ : НДІ «Укראгропромпродуктивність», 2016. 61 с.

5. Дослідження рівня продуктивності та ефективності діяльності підприємств різних форм власності в галузі тваринництва України за 2016 рік / І. М. Демчак, Д. М. Микитюк, І. В. Свиноус та ін. Київ : НДІ «Укراгропромпродуктивність», 2017. 142 с.

**СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПРОИЗВОДСТВА МОЛОКА В НИКОЛАЕВСКОЙ
ОБЛАСТИ**

И. А. Хорольская,
научный сотрудник

Научно-исследовательский центр «Николаевагропромпродуктивность»

Рассмотрено современное состояние и проанализирована эффективность производства
молока в Украине и Николаевской области.

Modern consisting of production of milk

In Nikolaiivskiy area

*I.Khorolska,
the scientific employee*

*Rresearch center
«Nicolajevagropromproduktivnist»*

In the article the modern state is considered and efficiency of production of milk is
analysed in Ukraine and Nikolaiivskiy area.